

Motion till riksdagen 2023/24:2624

av Anders Ygeman m.fl. (S)

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2024 inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en mer jämställd och individualiserad föräldraförsäkring och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att stärka den ekonomiska familjepolitiken och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en extra utbetalning av barnbidraget under 2024 och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja underhållsstödet tillfälligt med 500 kronor under sex månader från och med den 1 januari 2024 och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överlåtelse av föräldrapenning endast ska omfatta ensamstående föräldrar och att överlåtelseiden begränsas till 60 dagar och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över flerbarnstillägget i syfte att ersätta det med ett mer träffsäkert familjepolitiskt stöd och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera och förenkla reglerna för tillfällig föräldrapenning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa fusket och införa ett tydligare ansvar för att förebygga välfärdsbrott och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Tabell 1 Anslagsförslag 2024 för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Tusen kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Barnbidrag	33 074 824	3 050 000
1:2 Föräldraförsäkring	50 521 438	±0
1:3 Underhållsstöd	2 798 382	500 000
1:4 Adoptionsbidrag	14 784	±0
1:5 Barnpension och efterlevandestöd	1 097 900	±0
1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	5 234 340	±0
1:7 Pensionsrätt för barnår	8 971 900	±0
1:8 Bostadsbidrag	4 357 164	±0
Summa	106 070 732	3 550 000

En generell välfärd som omfattar alla familjer

Sverige är ett av de länder i världen där barn har de bästa förutsättningarna att växa upp. Vi har en lång historia av att genom familjepolitiken förenkla vardagspusslet för barnfamiljer, utjämna ekonomiska villkor, förbättra levnadsförhållanden för barnhushållen och bekämpa barnfattigdomen. Utgångspunkten för den socialdemokratiska familjepolitiken är att alla barn ska få en bra start i livet, utvecklas och kunna förverkliga sina drömmar även om alla föds med olika förutsättningar.

När vi nu går in i en sämre ekonomisk konjunktur måste vi ha uppmärksamhet på att detta drabbar många barnfamiljer. Tyvärr leder regeringens passivitet när det gäller att stötta Sveriges familjer ekonomiskt till ett Sverige som både blir fattigare och farligare. Resultatet av passiviteten blir att fler barn tvingas växa upp i fattigdom. När fler föräldrar hamnar i ekonomisk utsatthet ökar barnfattigdomen. Det bästa sättet att bekämpa barnfattigdom är att se till att föräldrarna ges möjlighet att arbeta. Men den ekonomiska familjepolitikens utjämnande effekt är också nödvändig för att öka jämlikheten, förbättra jämställdheten och minska barnfattigdomen.

Den svenska välfärdsmodellen med generell välfärd, ett jämställt föräldraskap och barnperspektivet är grundläggande för den socialdemokratiska familjepolitiken. Alla barn ska kunna växa upp under trygga förhållanden och det är samhällets ansvar att kompensera för ojämlika förutsättningar i livets början.

Stötta krisens utsatta barnfamiljer

Vi befinner oss i ett svårt ekonomiskt läge. Rysslands olagliga invasion av Ukraina har inneburit en ökad ekonomisk osäkerhet i hela världen, och i Sverige ser vi tydligt inflationens effekter på bred front samtidigt som vi tydligt går in i en lågkonjunktur. Prisökningarna åter sig in i människors plånböcker, vid bensinmacken och vid kassan i matbutiken. Svenska familjer ska inte behöva bära den kostnaden eller otryggheten

ensamma. Barn ska aldrig behöva betala priset vid en ekonomisk kris. Därför finns all anledning att stötta särskilt ekonomiskt utsatta barnfamiljer.

Barn- och familjeersättningarna bidrar gemensamt till att stärka barnfamiljernas ekonomiska situation. Samtidigt vet vi att många barnfamiljer, särskilt ensamstående med flera barn, har det ekonomiskt tufft och är i en utsatt situation. Med dagens inflation kan en LO-familj gå back tusentals kronor varje månad. Civilsamhället larmar om familjer som inte har råd med vinterstövlar och jackor inför vinterns inträde. Regeringen har stått lamslagen men vi socialdemokrater vet att det är fullt möjligt att både bekämpa inflation och samtidigt stå på barnfamiljernas sida. För låginkomstfamiljer har barn- och familjeersättningarna stor betydelse – särskilt betydelsefulla är barnbidraget, bostadsbidraget och underhållsstödet.

Barnbidraget går till alla barn, oberoende av föräldrarnas inkomster. Det är därmed en del av det generella välfärdssystemet. För första gången sedan 2006 höjdes barnbidraget 2018 med 200 kronor mer. Höjningen gjorde skillnad men Sveriges barnfamiljer står nu inför nya utmaningar och kostnadshöjningar. Ytterligare satsningar behövs. I en barnfamilj finns många olika behov att möta. Inte minst inför vinterhalvårets inträde. Vi socialdemokrater föreslog redan vid två tillfällen under förra riksdagsåret en tillfällig höjning av barnbidraget. Även under kommande år kommer de ekonomiska utmaningarna för barnfamiljerna att vara stora. Socialdemokraterna föreslår därför att ett extra barnbidrag betalas ut under 2024.

Bostadsbidraget

Den tidigare socialdemokratiskt ledda regeringen har höjt inkomstgränserna i bostadsbidraget till barnfamiljer och med anledning av coronapandemin har barnfamiljer som har bostadsbidrag ett automatiskt ekonomiskt tillfälligt tillskott. Förstärkningarna inom bostadsbidraget är en direkt ekonomisk förbättring för många av de mest utsatta barnfamiljerna.

De satsningar som under den socialdemokratiska regeringen gjorts för barnfamiljer med låg ekonomisk standard är av stor betydelse för att bekämpa barnfattigdom, men ytterligare satsningar behövs. Arbetet med att stärka den ekonomiska familjepolitiken, stötta barnfamiljer som lever i ekonomisk utsatthet och minska inkomstskillnaderna mellan ensamstående med och utan barn behöver fortsätta. Därför har exempelvis inkomstgränserna i bostadsbidraget och nivåerna i både barnbidraget och underhållsstödet höjts, men ytterligare åtgärder behöver genomföras.

Boendekostnaden är den största enskilda utgiftsposten för många hushåll och för att minska risken att barnfamiljer inte kan betala sina boendekostnader är det lämpligt att under en begränsad tid förlänga det förstärkta bostadsbidraget till barnfamiljer med ett tilläggsbidrag, som infördes av den socialdemokratiska regeringen. Stödet innebär en tillfällig höjning av bostadsbidraget med ett belopp som sedan 1 juli 2023 motsvarar 40 procent av storleken på det preliminära bostadsbidraget utan att en särskild ansökan krävs. Vi stödjer därför regeringens förslag om att förlänga höjningen t.o.m. juni 2024.

Höjt underhållsstöd

Socialdemokraterna föreslår att det genomförs insatser för att stärka barnfamiljernas ekonomi och för att skydda barnen genom krisen. Situationen är särskilt utmanande för

många ensamstående föräldrar – framför allt för ensamstående mammor. Socialdemokraterna föreslår därför att underhållsstödet tillfälligt höjs med 500 kronor under sex månader från och med den 1 januari 2024.

En mer jämställd föräldraförsäkring

I Sverige har vi med stor sannolikhet världens mest generösa föräldraförsäkring. En generös föräldraförsäkring som skapar förutsättningar för och ställer krav på ett jämställt nyttjande av försäkringen bidrar till en mer jämställd arbetsmarknad och samhälle i stort. Det är viktigt för svensk ekonomi. Barn behöver en nära relation till båda sina föräldrar. Därför är det viktigt med ett jämställt uttag av föräldraförsäkringen. Det är fortfarande en majoritet av kvinnorna som tar huvudansvaret för hem och familj. Bristen på jämställdhet blir tydligare när man får barn. Kvinnor tar ut 70 procent av föräldraledigheten. Och det är oftast kvinnorna som arbetar deltid när barnen är små. Detta leder till att kvinnorna får bära tyngden av en sämre karriär, sämre löneutveckling och sämre pension. Majoriteten av landets fattigpensionärer är kvinnor. Detta är inte hållbart.

Föräldraförsäkringen är idag individuell med möjlighet att avstå dagar till den andra föräldern. Sedan den 1 januari 2016 är 90 dagar reserverade för respektive förälder. Dessa dagar kan inte överlåtas från den ene föräldern till den andre. Vi behöver göra mer för att kvinnor inte ska drabbas hårt ekonomiskt för varje barn och för att föräldraförsäkringen ska nyttjas mer jämställt. För att öka barnens rätt till sina föräldrar och för att uppmuntra ett mer jämställt uttag av föräldradagar bör föräldraförsäkringen ytterligare individualiseras och delas i tre delar. Utöver det bör även en successiv höjning av taket i den tillfälliga föräldrapenningen genomföras.

Möjlighet att överlåta föräldrapenning

Regeringen lägger i budgetpropositionen ett förslag om att överlåta föräldrapenning med ikraftträdande från och med 1 juli 2024. Vi socialdemokrater är alltid villiga att se över förslag som kan förenkla livspusslet för barnfamiljer. Vi är dock, i likhet med flera remissinstanser, oroliga för risken att regeringens förslag till överlåtelse av föräldrapenningdagar kraftigt skulle försämra möjligheten att nå målet om jämställt föräldraskap när flera än barnets föräldrar får tillgång till föräldraförsäkringen. Ytterligare en risk är att föräldraförsäkringen i förlängningen kommersialiseras och nyttjas av barnflickor samt risken för att föräldraförsäkringen utvecklas till ett så kallat nanny-system.

Vi vill därför, i likhet med remissinstansen Psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet, föreslå att möjligheten att överlåta dagar enbart ska omfatta ensamstående föräldrar. När man utvärderat en sådan reform för denna grupp kan man överväga att utvidga reformen. En begränsad utbyggnad, menar vi, skulle minska risken för att föräldraskapet blir mer ojämställt samt för en tilltagande kommersialisering av försäkringen. Ensamstående är dessutom den grupp som mest behöver hjälp med livspusslet och som nu skulle få chansen att testa detta nya system. Vi föreslår också i likhet med utredningen *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen* (SOU 2017:101) att endast 60 dagar ska kunna användas – inte 90 dagar som regeringen själva föreslår i propositionen.

Se över flerbarnstillägget

Flera utredningar samt Riksrevisionen har påpekat att flerbarnstillägget med dagens utformning inte är tillräckligt ekonomiskt träffsäkert. Det är även ett bidrag som trappas upp ju fler barn du skaffar, vilket kan skapa felaktiga incitament och medverka till ökad segregation som försenar föräldrarnas inträde på arbetsmarknaden eller i studier. Ett avskaffande av flerbarnstillägget skulle således frigöra betydande summor till mer träffsäkra satsningar som säkerställer att barnfattigdomen inte ökar och dessutom förbättra möjligheterna till en god integration – inte minst för kvinnor. Detta bör tillkännages regeringen.

Modernisera och förenkla reglerna för tillfällig föräldrapenning

En statlig utredning, *Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB* (SOU 2022:31), har lämnat ett antal förslag för att modernisera, renodla och förenkla regelverket och göra det mer lättöverskådligt, framför allt för föräldrar, att minska utrymmet för fusk och felaktiga utbetalningar samt att stärka möjligheterna till kontroll. Remissinstanserna har varit till övervägande del positiva och förslagen ligger väl i linje med hur vi socialdemokrater anser att reglerna bör reformeras.

I ett delbetänkande, *VAB för vårdåtgärder i skolan* (SOU 2021:41), föreslår utredaren att det ska införas en ny ersättning för föräldrar till barn med sjukdom eller funktionsnedsättning som, när det behövs, ger rätt till tillfällig föräldrapenning. Det kan till exempel gälla när föräldern måste gå från jobbet för att medverka i introduktion av barnets behov av hjälp med vård- eller behandlingsåtgärder i förskola, skola, fritidshem eller annan pedagogisk verksamhet. Även detta förslag ligger väl i linje med hur vi socialdemokrater anser att reglerna bör reformeras. Förslagen från båda dessa utredningsbetänkanden bör kunna ligga till grund för en proposition, vilket bör tillkännages regeringen.

Minskad skuldsättning och ökad träffsäkerhet i bostadsbidrag och underhållsstöd

Nuvarande utformning av regelverket för bostadsbidrag leder till betydande problem med skuldsättning. Det beror i hög grad på att bidraget betalas ut som preliminärt bidrag baserat på inkomsterna och att bostadsbidraget bestäms slutgiltigt först när Skatteverket beslutat om slutlig skatt. Många familjer blir därför återbetalningsskyldiga. Skulder på grund av bostadsbidrag är de sammanlagt största skulderna som enskilda har till Försäkringskassan. Betalningsskyldighet i underhållsstöd bygger i stället på inkomster som hämtas från en två år gammal inkomst enligt ett beslut om slutlig skatt. Inkomsterna som den bidragsskyldiga har när underhållsstödet ska betalas kan vara betydligt lägre. För en del bidragsskyldiga leder det till att den inkomst som de har i dag inte räcker till för att betala de krav som riktas mot dem. Ofta uppstår därför en skuld. Bidragsskyldiga som har inkomster som inte sänkts betydligt jämfört med för två år sedan betalar inte heller alltid de betalningsbelopp som räknats fram. Mindre än 60 procent av det som Försäkringskassan kräver in blir betalt till myndigheten. Många skulder lämnas över till Kronofogden.

Genom införandet av arbetsgivardeklarationer på individnivå för hela arbetsmarknaden år 2019 finns nu goda möjligheter att få tillförlitlig information om de allra flesta personers inkomst av tjänst månad för månad i nära anslutning till att lönen betalats ut.

En statlig utredning (BUMS) har i betänkandet *Träffsäkert – införande av månadsuppgifter i bostadsbidraget och underhållsstödet* bland annat, mot bakgrund av problemen med skuldsättning och träffsäkerhet, att den bidragsgrundande inkomsten i bostadsbidraget och den betalningsgrundande inkomsten i underhållsstödet som huvudregel ska baseras på aktuella historiska inkomster som hämtas från uppgifter ur arbetsgivardeklarationerna när det är möjligt. Utredningens förslag har remitterats och förslagen bör därför kunna genomföras utan dröjsmål. Regeringen skriver i budgetpropositionen att man har ambitionen att kunna gå över till att vid beräkning av både bostadsbidrag och underhållsstöd kunna använda så kallade månadsuppgifter från 2026. Vi menar att en sådan övergång borde kunna genomföras mycket snabbare, senast år 2025. Detta bör tillkännages för regeringen.

Stoppa fusket och inför ett tydligare ansvar för att förebygga välfärdsbrott

Våra gemensamma skattemedel ska gå till människor som har rätt till ekonomisk trygghet och till att stärka vår gemensamma välfärd – inte till den organiserade brottsligheten.

Den förra socialdemokratiska regeringen har skärpt bidragsbrottslagen och gett Försäkringskassan ett särskilt uppdrag att samordna flera myndigheter för att öka kontrollen över våra utbetalningar. I BP22 aviserades inrättandet av en ny myndighet som ska säkerställa utbetalningar från våra välfärdssystem så att vi upptäcker strukturellt fusk. Den nuvarande regeringen har fortsatt det arbetet och den nya Utbetalningsmyndigheten kommer att inleda sin verksamhet den 1 januari 2024. Förra regeringen tillsatte även en bidragsbrottsutredning med uppgift att bland annat analysera hur förmågan att förebygga och bekämpa bidragsbrott kan stärkas. Utredningen lämnade sitt betänkande *Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystem* (SOU 2023:52) den 6 september 2023. Socialdemokraterna ser positivt på utredningens förslag som bland annat innebär ett tydligare ansvar för att förebygga välfärdsbrott för Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket och Arbetsförmedlingen. Regeringen bör utan dröjsmål bereda dessa förslag vidare för beslut i riksdagen. Det är angeläget för att säkerställa att de människor som har rätt till stöd från trygghetssystemen får det men inte de som försöker sko sig på andra.

Anders Ygeman (S)

Åsa Eriksson (S)

Sanne Lennström (S)

Jessica Rodén (S)

Ola Möller (S)

Kalle Olsson (S)

Zara Leghissa (S)